

DR. FEJESNÉ DR. VARGA ZITA*

A büntetőeljárásban érvényesített polgári jogi igény megjelenése a perújítás intézményében

Perújítás esetében az érdemben elbírált polgári jogi igényt újból el kell bírálni, ha ezt az ügyész, a terhelt, vagy a magánfél indítványozza. Kizárólag a polgári jogi igény, vagy a szülői felügyeleti jog kérdésében azonban perújításnak (új eljárásnak) csak a polgári perben eljáró bíróságnál lehet helye, az arra meghatározott feltételek alapján és eljárás szerint.¹ A perújítás témakörében ezen a ponton kapcsolódik egymással a polgári és a büntető eljárási jog, mégpedig a polgári jogi igény büntetőeljárásban való érvényesítése kapcsán. A perújítás irányulhat ugyanis mind a bűnösség kérdéskörére, mind az ezzel kapcsolatban érdemben elbírált polgári jogi igényre, de vonatkozhat csak a büntető ítéletnek a polgári jogi igényt eldöntő részére.

A tanulmányban a büntetőeljárásban érvényesített polgári jogi igényre vonatkozó perújítás szempontjait vizsgálom, amely szükségképpen maga után vonja, hogy szót ejtsünk a polgári jogi igény érvényesítésének lényegi elemeiről, és egyes történeti vonatkozásairól.

Az adhéziós eljárásról

Az adhéziós eljárás lényege, hogy a sértett polgári jogi igényével csatlakozik a büntetőigényhez.

Az adhéziós eljárás jogpolitikai indokait Tremmel három szempontra osztotta: a gyors reparáció szükségessége, az egymással ellentétes határozatok hozatalának veszélye, perökonómiai szempontok.² Az áldozatok büntetőeljárásbeli helyzetéről szóló 2001/220/IBSZ. Európai Unió kerethatározat 9. cikke (1) bekez-

dése kiemeli a polgári jogi igény érvényesítés tekintetében a büntetőeljárás során az észszerű határidőn belül történő döntés követelményét.

Az adhéziós eljárás több országban lehetséges a bűncselekménnyel okozott kár elkövető általi megtérítésének előmozdítása érdekében. A büntető igazságszolgáltatásnak kétféle „alapese” a német típusú adhéziós eljárás, az „adhäsions klage” és a francia típusú „action civile”. Az „action civile” rendszer 1808 óta létezik Franciaországban. A bűncselekmény elkövetése miatt büntető és

polgári igény érvényesítésére két féle actiont ismer a francia jog. Az állami büntetőigény érvényesítését és a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére irányuló igényérvényesítést, amely utóbbinak az a célja, hogy a polgári igényről a büntetőperben rendelkezzenek.³ „Az angolszász jogfelfogás szerint nem fair az olyan büntetőeljárás, amelyben a magánügy megzavarja a bűnügyet (közügyet).”⁴ Nagy-Britanniában a sértett nem léphet fel magánfélként a büntetőeljárásban, nem ismert az adhéziós eljárás. Az adhéziós eljárás helyettesítőjeként – ahogyan azt Görgényi Ilona kifejtette – azonban felfogható a kompenzációra kötelezés, mint büntetőjogi szankció, valamint a magánfél szerepkörének pótlását szolgálhatja az ún. „victim impact statement” jogintézmény (beadvány a bírósághoz, amelyben a bűncselekmény áldozatra gyakorolt hatása, következményei, fizikai, pszichikai, anyagi károkozás szerepelnek, illetve a büntetés kiszabással kapcsolatos véleménynyilvánítás).⁵

A magyar szabályozás a francia modellhez áll közelebb, hiszen alapvető kritérium a sértett kárának a megtérítése, lehetőleg a büntetőeljárás keretein belül.

Történeti visszatekintés, különös tekintettel a Bünvádi perrendtartásra

Azon igény, hogy bűncselekmény folytán sérelmet szenvedett fél a kárigényét a büntetőeljárás keretei között érvényesítse, hosszú időre visszavezethető, már a korai jogtörténetben is találunk olyan eseteket, ame-

* *Bírósági titkár, Debreceni Ítéletábrla, PhD-hallgató, DE Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola*

¹ Be. 415. § (5) bekezdés

² *Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: Új Magyar Büntetőeljárás* (Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs 2004 182. o.)

³ *Görgényi Ilona: Kárjövátétel a büntetőjogban – mediáció a büntetőügyekben* (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2006. 110–111. o.)

⁴ *Tremmel – Fenyvesi – Herke: A büntető eljárásjog elmélete* (Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2012, 2014. 112. o.)

⁵ *Görgényi Ilona: Kárjövátétel a büntetőjogban – mediáció a büntetőügyekben* (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 2006. 110–111. o.)

lyekben az igényérvényesítés elemei fellelhetőek, a tényleges adhéziós eljárás szabályai pedig már az 1896. évi XXX. tc.-ben, a Bünvádi perrendtartásban (Bp.) is igen kimunkáltan jelen vannak.

Az első királyjog dekrétumaiban már megjelennek a kompenzáció lehetőségének elemei, így vérdíj fizetése a sértettnek.⁶ Werbőczy Hármaskönyve – amely a kompenzáció intézményét deklarálja⁷ – a fejváltásg ítéleténél akként ír, hogy a fejváltási ítélet alapján elmarasztalt vétkes „*fejének díját, azaz váltáságát vagyis vérdíját, úgymint a főpap, és a báró négyszáz, a nemes pedig kétszáz forintot csupán a felperes vagy felperesnő részére tartozik fizetni. E díjra nézve a bíró elsöben és mindenek előtt az elmarasztalt és elítélt embernek ingóságaiból, – ha ilyenek vannak, – azután – ilyenek nem lévén, – ha szükséges, birtokjogaiból tegyen eleget...*”⁸ A kármegtérítés, kiegyezés eleme jelenik meg akkor is, amikor a főbenjáró ítélet végrehajtásával kapcsolatban így ír: a „*bírónak pedig az ilyen foglyot békülés és kiegyezés végett három napon át magánál kell tartania és ha ezalatt ellenfelével kiegyezni nem tud, akkor őt az ellenfél kezébe tartozik adni és szolgáltatni, hogy fejét vesztse és vétkéért megbünhödjék.*”⁹

A bűncselekmény elkövetésével összefüggésben a sértett oldalán keletkező kár megtérítésére irányuló igény ebből következően valamilyen formában már a korai jogtörténeti időszakban jelen volt.¹⁰ A büntetést megelőzte a felek kibékítését és az áldozat kártalanítását elősegítő kísérlet.¹¹

Az 1878. évi V. törvénycikk, a Csemegi-kódex az állam büntető hatalmának kizárólagosságát deklarálta, és a sértett érdekeit lényegében figyelmen kívül hagyta. A 19. században a sértett szerepe háttérbe szorult, és arra korlátozódik, hogy az őt ért kár megtérítése érdekében ún. adhéziós eljárás keretében polgári jogi igényt terjesszen elő, amelyet a büntetőbíró vagy megítélt, vagy polgári bíróság elé utalt.

Az 1896. évi XXXIII. törvénycikk a Bünvádi perrendtartásról (Bp.) már abból indult ki, hogy bűncselekmény nem csak közérdeket, hanem magánérdeket is sért, így a bűncselekményből, azok elkövetőivel szemben magánjogi kötelezettség is keletkezik. Elfogadta az adhézió rendszerének elméletét, tehát azt,

hogy a kárt szenvedett sértett magánfél már a bűnperben is érvényesíthesse kártérítési igényét.¹² Ugyanakkor azt az elvet követte, hogy amennyiben a büntetőbíró nem ítélt alaposan és kimerítően a magánjogi igény tárgyában, akkor az adhézió alapfeltétele hiányzik és nincs többé ok a polgári bíróság hatáskörének megszorítására. A Bp. 489. §-a fenntartotta az akkori judicaturának azt az álláspontját¹³, mely szerint amennyiben a büntetőbíró nem ítélt a kártérítés iránti egész igény tárgyában és nem állapíthatja meg annak összegét, általában tartózkodnia kell a határozástól. Nagyon lényeges szempont, hogy már ekkor felismerték, a büntetőeljárásban törekedni kell a sértett igényének jóvátételére, azonban mindezt nem lehet előtérbe helyezni azzal, hogy a főkérdés a bűnösség kérdésében való döntés. Ahogy a Bp.-hez fűzött javaslat is rámutat: „*az adhézió hasznát biztosítsa, de a vele járó károknak is lehetőleg elejét vegye.*” Nevezetesen: „*...a magánjogi igény elbírálása, és a magánfél közbenjárása ne késleltesse a bűnper lefolyását és ne vonja el a büntető bíróságot tulajdonképpen teendőinek végzésétől.*”¹⁴ Ezért jelenik meg a törvényben az az elv, miszerint a magánjogi követelésnek polgári perre utasítása ellen nem ad a sértettnek perorvoslatot, és a bűnügyi érdemleges határozat ellen a magánjogi igény tárgyában jelentősen korlátozza a sértett részére a használható perorvoslatokat. Amennyiben a büntetőbíró a magánjogi igény tárgyában nem határozhat, vagy ha az igénylő követelése túlmegy a megítélt értéken: a sértett a polgári bírósághoz fordulhat.¹⁵ Az Auer-féle Bp. magyarázat szerint: „*A polgári bíróság az eléje vitt magánjogi igény elbírálásánál nem csak a büntető bíróság fölmöntő ítéletének, hanem elítélést tartalmazó ítéletének döntéséhez sincsen köve, kivéve ha valamely különleges jogszabálynál fogva a magánjogi igény érvényesítésének jogalapja, vagy feltétele a büntető bíróságnak elítélést tartalmazó ítélete.*”¹⁶

A Bp. újrafelvételről rendelkező 26. fejezete nem nyújt a sértettnek módot arra, hogy újból a büntetőbíróhoz fordulhasson olyan magánjogi igényével melyet a büntető ítélet elutasított, vagy amely túlmegy a büntető ítéletben foglalt megállapításon.

Már ekkor megfogalmazásra került az az elv, miszerint az egész bünvádi eljárásnak egyedül a magánjogi igény miatt újrafelvétele egyáltalán nem engedhető meg, valamint nem csak a méltányosság, hanem az anyagi igazság is követeli, hogy a sértett a büntetőbíró által figyelembe nem vett magánjogi igényét legalább a bünvádi eljárástól elkülönítve esetleg utólag érvényesíthesse. Erre szolgált a Bp. 491. §-a. Ez azt a két esetet tartotta szem előtt, ha a büntetőbíró

⁶ Botos Gábor: *A polgári jogi igény érvényesítésének egyes kérdései büntetőeljárás folyamán.* Belügyi Szemle 7–8/96: 39. o.

⁷ Botos: i. m. 40. o.

⁸ Werbőczy István *Hármaskönyve* (Bp., kiadja a Magyar Tudományos Akadémia 1894. – második rész 43. cím, 224–225. o.)

⁹ Werbőczy: i. m. 236. o.

¹⁰ Napjainkban a polgári jogi igény érvényesítésének hatáskörökének növelését szolgálja, hogy a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény alapján a bűncselekmény áldozata támogatásban részesíthető, ha a bűncselekménnyel okozott kár megtérítése iránti eljárás megindításához van szüksége jogi segítő szakjogászai tanácsadásra, vagy beadvány szerkesztésére és a törvény egyéb feltételei fennállnak.

¹¹ 2008. január 1-jétől az ún. pártfogó ügyvédi képviselőt lehetőséget biztosít a sértett, magvádoló, magánfél, pótmagánvádoló részére. Dr. Görgeyi Ilona: *Kárjövétel a büntetőjogban – mediáció a büntetőügyekben* (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2006.110–114. o.)

¹² Botos Gábor: *A polgári jogi igény érvényesítésének egyes kérdései büntetőeljárás folyamán.* Belügyi Szemle 7–8/96: 40. o.

¹³ Botos: i. m. 40. o.

¹⁴ A Királyi Kúriának 1884. évi április hó 24-én 710., 1880. évi február hó 16-án 362. szám alatt hozott határozatai.

¹⁵ Ügyvéd Jogtár Corpus Juris

¹⁶ *A bünvádi perrendtartás zsebkönyve.* Írták: Edvi Illés Károly és Vargha Ferenc, Budapest, 1900., 7. o.

¹⁷ *A hatályos bünvádi eljárási jog szabályai.* (Összeállította: Dr. Auer György, Budapest, 1948., Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat Rt. Budapest, 7. o.)

teljesen elutasította a magánjogi igényt, és ezt a sértett új bizonyítékkal tudta támogatni, vagy ha oly mértékben állapította meg az igényt, melyet a sértett magára nézve sérelmesnek tartott. Mindkét esetben a sértett, amennyiben igényének perorvoslat útján már nem szerezhette érvényt, azzal a polgári bírósághoz fordulhatott, s megállapítását, illetőleg nagyobb mértékben való megítélését kérhette. A törvény ragaszkodott a legitimáció elvéhez. Megkövetelte a károsult sértett féltől a büntetőperben magánfélként való bejelentkezését, határozatot kellett hozni arra nézve, hogy ezt elfogadja-e, vagy pedig, ha a jelentkező személy esetében nem látta a jogosultságot megalapozottnak azt vissza kellett utasítania.¹⁷

A polgári jogi igény érvényesítésének főbb szabályai, időbeli fázisai a hatályos büntetőeljárásban

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv. akként rendelkezik, hogy a magánfél a terhelttel szemben azt a polgári jogi igényt érvényesítheti, amely a vád tárgyává tett cselekmény következtében keletkezett.¹⁸ A bűncselekménnyel okozott kár megtérítése iránt több jogosult is előterjeszthet kérelmet, így a sértett, a sértett halála esetén örököse, illetve az ügyész.¹⁹

Az igény érvényesítésének a törvényes módja a magánfél esetében bejelentés, ami szóbeli, alakszerűtlen akaratkijelentés, az ügyész esetében pedig a Pp.-ben meghatározott bejelentés.

Nincs arra kógens szabály, hogy a sértett az igényt mikor terjeszti elő, szabad akarata szerint megteheti a büntetőeljárást megelőzően, a büntetőeljárással együtt, és azt követően is, nincs időbeliségi szabály. A Be. logikai értelmezéséből azonban következik, hogy a polgári jogi igényt az elsőfokú eljárásban, mégpedig az elsőfokú bíróságnak az ügydöntő határozat meghozatala céljából tartott tanácsülésre való visszavonulásig terjeszthető elő, hiszen a másodfokú eljárásban az összegét kiterjeszteni, felemelni nem lehet. Amint arra Király Tibor rámutatott: hiába jogosult a sértett már nyomozási szakban bejelenteni a kártérítési igényét, ezt még nem magánfélként teszi, ugyanis az eljárás ezen szakaszában még nincs magánféli pozíció. Ha a sértett ekkor bejelenti igényét, az ügyésznek vádemeléskor van lehetősége arra, hogy nyilatkozzon a vádiratban a polgári jogi igényről.²⁰ A Be. 54. §-a értelmezésében legkésőbb az ügyésznek a perbeszédében, a magánfélnek az azt követő felszólalásában lehet előterjeszteni az ilyen irányú igényt. A gyakorlat azt mu-

tatja, hogy a sértettek vagy bevárják a büntetőbíróság határozatát (nyilván ekkor már azt nem kell bizonyítani, hogy sérelmükre bűncselekmény elkövetése történt – a polgári bíróság eljárása nem teljesen független a büntetőperben hozott ítélettől mert a bűnösség kérdése nem kérdőjelezhető meg) vagy a büntetőeljárás megindításával egy időben nyújtják be igényüket.

Előfordul, hogy mind a magánfél, mind az ügyész előterjeszt önállóan a polgári jogi igény érvényesítésére eltérő indítványt. Ekkor a bíróság a magasabb összegű igény keretein belül valamennyi fenntartott indítványt elbírálja.²¹

Az igényt benyújthatja a sértett hozzátartozója is, azonban ha meghatalmazást nem csatolt, érvényes polgári jogi igény hiányában kártérítésre kötelezésnek nincs helye.²²

Ha a polgári jogi igény érvényesítésével kapcsolatos eljárási kérdésről e törvény nem rendelkezik, a polgári eljárás szabályait kell alkalmazni, feltéve, hogy azok e törvénnyel, illetőleg a büntetőeljárás jellegével nem ellentétesek. A terhelt a magánféllel szemben követelést nem érvényesíthet, beszámítási kifogással nem élhet. A terhelt és a magánfél között létrejött egyezsége a bíróság nem hagyhatja jóvá.²³ A polgári jogi igény érvényesítésekor összetapad a büntetőjogi és a polgári jogi igény, és különösen igaz ez a bizonyítási teher vizsgálatánál, mivel a Pp. rendelkezésével ellentétesen a Be.-ben, ha magánfél büntetőeljárásban nem tesz eleget a bizonyítási kötelezettségének, igényét akkor is megítélhetik.²⁴ Tremmel azonban felveti a kérdést, hogy meddig tart ez az összetapadás, hogyha a polgári jogi igény érvényesítésére nem a büntetőigénnyel együttesen (szimultán), hanem azt megelőzően, vagy az érvényesítést követően (szukcesszív) kerül sor, vagy már az eljárás folyamán szétválásra kerül sor.²⁵ A két igényérvényesítés szétválik azonban az alábbi esetekben:

1. tárgyalás előkészítése során az eljárás megszüntetése,²⁶
2. ha a másodfokú büntetőbíróság kizárólag az elsőfokú bíróságnak a polgári jogi igénnyel kapcsolatos döntését bírálja felül,²⁷

²¹ BH 1988.305.

²² BH 1979.11.

²³ Be. 54. § (7) bekezdés

²⁴ Tar Agnes: *A kár beyréállítás jelene és jövője a magyar büntetőeljárásban*, Debreceni Jogi Műhely, letöltés: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2006/a_karhelyreallitas_jelene_es_jovoje_a_magyar_buntetoeljarasban/, (letöltve: 2015. 10. 12.)

²⁵ Tremmel–Fenyvesi–Herke: *A büntető eljárásjog elmélete* 115. o.

²⁶ Be. 267. §

²⁷ Be. 379. § (1) Ha a fellebbezés kizárólag az ítéletnek az elközbásra, a vagyonelkobzásra, a pártfogó felügyelet elrendelésére, a lefoglalásra, a polgári jogi igényre, a szülői felügyeleti jog megszüntetésére vagy a bűnügyi költség viselésére vonatkozó rendelkezése ellen irányul, és a másodfokú bíróság az ítéletnek csak ezt a részét bírálja felül, ha a fellebbezést alaposnak találja, az ítéletnek ezt a részét hatályon kívül helyezi vagy megváltoztatja, ha a fellebbezés alaptalan, a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helyben hagyja.

Be. 380. § Ha a polgári jogi igény érdemi elbírálása vagy a szülői felügyeleti jog megszüntetése kérdésében való döntés a büntetőeljárás befejezését jelentékenyen késleltetné, vagy a büntetőeljárásban való érdemi elbírálását más körülmény kizárja, a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletének e kérdésben döntő rendelkezését hatályon kívül helyezi, és a polgári jogi igény,

¹⁷ Botos: 42. o.

¹⁸ Be. 54. § (2) bekezdés

¹⁹ Be. 54. § (4), (6) bekezdés

²⁰ Király Tibor: *Büntetőeljárás jog*, Budapest, Osiris Kiadó, 2008, 190. o.

3. felülvizsgálati és perújítás eljárásban, ha az kizárólag a bűnügyben megítélt polgári jogi igény ellen irányul,²⁸

4. a tárgyalás mellőzéses eljárásban kizárólag a polgári jogi igény tárgyában is tartható elsőfokú tárgyalás, ha azonban kizárólag a magánfél kérte a tárgyalás tartását, akkor a bíróság a tárgyaláson a polgári jogi igényre vonatkozó rendelkezést hatályon kívül helyezi, és az igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja,²⁹

5. tárgyaláson hozott ügydöntő határozatban [Be. 332. § (4) bekezdés – az eljárás megszüntetéséről a magánfelet értesíti azzal, hogy a polgári jogi igényt egyéb törvényes úton érvényesítheti; Be. 335. § (1) bekezdés – érdemben elbírálja vagy egyéb törvényes útra utasítja].

Ha a polgári jogi igény érvényesítése megelőzi a büntetőeljárást, a későbbi büntetőeljárásban a büntetőjogi felelősséget önállóan kell elbírálni: a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt. A bíróságot, ügyészt, nyomozó hatóságot nem köti más eljárásban, így a polgári eljárásban megállapított tényállás. Ez esetben a sértett, az ügyész polgári bíróság előtt a Pp. szabályai szerint érvényesíti az igényét. Polgári jogi igény ítélt dolog címen történő elutasításának van helye, ha a magánfél igényét a polgári bíróság már jogerősen elbírálta. Ekkor lehetősége van perújításra a Pp. szabályai szerint a polgári bíróság előtt.

Amennyiben a büntetőeljárás jogerős lezárása után kerül sor a polgári jogi igény érvényesítésére, akkor az történhet polgári bíróság előtt, a Pp. szabályai szerint, mert a büntetőeljárásban nem volt érvényesítve az igény – azonban Pp. 4. §-a alapján viszont a polgári bíróság határozatában nem állapíthatja meg, hogy az elítélt nem követte el ezt a bűncselekményt. Ha a büntetőbíróság a sértett polgári jogi igényét egyéb törvényes útra utasítja – ez nem érdemi döntés, ezért a sértett a polgári jogi igényét a polgári bíróság előtt a Pp. szabályai szerint érvényesítheti. Ha a büntetőbíróság részben ad helyt a polgári jogi igénynek – a fennmaradó részben polgári per megindítása lehetséges a Pp. szabályai szerint. Végezetül, amennyiben a büntetőbíróság elutasítja a polgári jogi igényt, lehetőség van más jogcímen és más ténybeli alaphoz származóan kereset benyújtására a polgári bírósághoz.

Az együttes szimultán igény érvényesítés esetén polgári jogi igényt érdemben elbírálni csak a bűnösséget megállapító ítéletben lehet. Az eljárást megszüntető végzésben polgári jogi igény elbírálására nincs mód, egyéb törvényes útra utasítás van. Ebből következően a büntetőügyben hozott döntés kétféle: érdemi, nem érdemi.

Döntés a büntetőügyben a polgári jogi igényről

A büntetőbíróság dönthet akként, hogy a bűnösség megállapítása mellett a polgári jogi igényt teljesen megítéli. Ezzel azt juttatja kifejezésre, hogy a magánfél kára a bűncselekmények elkövetése során keletkezett, vagyis megállapítja a kártérítés jogalapját, a kártérítés összecszerűségét. A bíróságnak a tényállás megállapítása során kötelessége a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány, adóbevétel csökkenés, vámbevétel csökkenés összegének, illetve bűncselekmény elkövetési értékének megállapítása. Amennyiben e körben kétséget kizáró bizonyítékok állnak rendelkezésre, vagyis a vádlott büntetőjogi felelőssége megállapítható, nincs szükség további bizonyításra a polgári jogi igény tekintetében sem, hiszen a fentiek egyszersmind a bűncselekménnyel a sértettnek okozott kár mértékét is jelentik. Ezért a bíróságnak a tényállásban megállapított mértékig kötelessége a polgári jogi igényt érdemben elbírálni.

Ha a bíróság a törvény kötelező rendelkezése ellenére elmulasztja a polgári jogi igényről történő rendelkezését, vagy a kétséget kizáróan tisztázott polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja, úgy megsérti a kötelező rendelkezést. Az egyéb törvényes útra utasítás ellen fellebbezésnek nincs helye, ha pedig a bíróság elmulasztott rendelkezni, akkor nincs ítéleti rendelkezés. Ugyanakkor a 81/2010. BK vélemény fejtegette ki e tárgykörben, hogy az ítélet bármely okból megfellebbezhető, és ez esetben a másodfokú bíróság felülbírálata az azt megelőző egész eljárásra kiterjed. Így hivatalból dönt az olyan járulékos kérdésekben is, mint a polgári jogi igény. Az officialitas elve alapján a másodfok pótolja az elsőfokú bíróság mulasztását.

A büntetőbíróság dönthet úgy, hogy a bűnösség megállapítása mellett a polgári jogi igényt elutasítja. Erre abban az esetben kerülhet sor, ha a bíróság nem látja megalapozottnak a magánfél igényét, tehát vagy egyáltalán nem keletkezett kár, vagy nincs ok-okozati összefüggés a kár bekövetkezése és a bűncselekmény elkövetése között.

Ha a bíróság elutasította a magánfél igényét, akkor is lehetősége van a sértettnek, mint felperesnek keresetet benyújtani a polgári bírósághoz, feltéve, hogy abban más jogcímen és más ténybeli alaphoz származó igényt kíván érvényesíteni. Ilyenkor a büntető ítélet indokolása a polgári bíróságot nem köti, a polgári perben lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeképpen eltérő tényállás is megállapítható.

Előfordul, hogy a bűnösség megállapítása mellett részleges megítélést alkalmaz a polgári jogi igényben, és az igény megítélt meghaladó részét egyéb törvényes útra utasítja. Ha a bíróság által megállapított érték kisebb, mint az érvényesített polgári jogi igényben szereplő összeg, a polgári igénynek a tényállásban megállapított értéket meghaladó részének érvényesítését a bíróság egyéb törvényes útra utasítja.

illetőleg a szülői felügyeleti jog megszüntetése iránti indítványt egyéb törvényes útra utasítja.

²⁸ Be. 403. §, 411. §

²⁹ Be. 548. §

Egyéb törvényes útra is utasíthatja a polgári jogi igényt, amely nem érdemi határozat, nem jelent ítélt dolgot. Kötelező ilyen határozatot hozni, ha egyáltalán nem érvényesíthető a büntetőügyben a polgári jogi igény, vagy az eljárásban olyan mozzanat következett be, amely ellehetetleníti az érdemi elbírálását. Pl. az eljárás megszüntetésére, vagy a vádlott felmentésére kerül sor. A fakultatív feltételt a Be. 335. § (1) bekezdése határozza meg, e szerint, ha jelentősen késleltetné az eljárás befejezését, akkor a bíróság a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja.

A vádlott *felmentése* esetén a bíróság a büntetőjogi felelősségről dönt és nem a polgári jogi felelősség jogalapjáról. Ezért, ha a vádlott büntetőjogi felelősségének megállapítására nem került sor, a bíróság a polgári jogi igény tekintetében sem dönthet, hanem annak érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja. Egy felmentő ítéletnél nem valósulnak meg ismérvek, nincs bűncselekmény, nincs sértett, vagy elítélhető terhelt, így a felmentő ítéletben polgári jogi igény érdemben helyt adással nem bírálható el, ilyenkor egyéb törvényes útra kell utasítani. Ez azonban nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a magánfél más jogcímen más ténybeli alaphól származó, de nem a bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett igényét érvényesíttesse a polgári bíróság előtt. Büntetőbíróságnak polgári jogi igényt elutasító határozata nem teremt ítélt dolgot.³⁰ Ha a vádlottat a bíróság részben felmenti, e cselekménnyel összefüggésben a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra kell utasítani, míg azon bűncselekmények kapcsán, amelyekben a büntetőjogi felelősségét megállapítja az igényt elbírálja.

Az *eljárást megszüntető végzésben* a törvény egyáltalán nem teszi lehetővé a polgári jogi igény elbírálását. Az eljárás megszüntetése esetén a bíróság a polgári jogi igényről nem határoz. A megszüntető okok ugyanis olyan természetűek, amelyek a büntetőjogi felelősségre vonás menetét megakasztják. Ha a büntetőeljárás folytatásának akadálya van, akkor semmi sem indokolja, hogy a polgári jogi igényről a büntetőügyben eljáró bíróság döntsön. A magánfelet az eljárás megszüntetéséről azzal a tájékoztatással kell értesíteni, hogy a polgári jogi igény érvényesítésére egyéb törvényes úton van lehetőség.³¹ A polgári jogi igény érvényesítését akkor is egyéb törvényes útra kell utasítani, ha az indítványnak a büntetőeljárásban való *érdemi elbírálását más körülmény zárja ki*.³² A polgári jogi igény elbírálása akkor késlelteti jelentősen az eljárás lefolytatását, ha a büntetőjogi főkérdésben a bíróság már döntést tudna hozni, ám a további eljárási cselekmények lefolytatását, illetve további bizonyítás felvételét kizárólag a magánfél igénye indokolja. További kivételt jelent az érdemi elbírálás kötelezettsége alól az 54. § (2a) bekezdése alapján elő-

terjesztett polgári jogi igény (itt a polgári jogi igény az ingatlanhoz kapcsolatos rendelkezési jogot vagy az ingatlan birtoklásának jogát érinti), és ideiglenes intézkedés iránti kérelem, ugyanis azt a bíróság a tárgyalás megkezdésekor megküldi a polgári perrendtartás szerint hatáskörrel, illetékességgel rendelkező bíróságnak. A polgári jogi igény érvényesítésének egyéb törvényes útra utasításának sajátos esetét rendezi a Be. 548. § (3) bekezdése. Amennyiben ugyanis a tárgyalás mellőzésével büntetést kiszabó végzés kapcsán kizárólag a polgári jogi igényt elbíráló rendelkezés miatt a magánfél kéri a tárgyalás tartását, a tárgyaláson a bíróság a polgári jogi igényre vonatkozó rendelkezést hatályon kívül helyezi és az igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja. Az egyéb törvényes út elsősorban a kereset benyújtását jelenti polgári bírósághoz a Pp. szabályai szerint.

A polgári jogi igény érvényesítésével kapcsolatos eljárás illetékköteles. A feleket jövedelmi és vagyoni viszonyaikra tekintet nélkül illetékfeljegyzési jog illeti meg a bűncselekményből – ide nem értve a személy életében, testi épségében vagy egészségében okozott kárt –, valamint a szabálysértésből származó kár megtérítése iránti igény esetén.³³ Ezért nem lehet a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítani, mert a magánfél az illetéket nem róta le.³⁴ Amennyiben a bíróság a magánfél által érvényesített polgári jogi igénynek helyt ad, a terheltet kötelezi a magánfél készkiadásainak és képviselője készkiadásainak és díjának megfizetésére. Ha nem, akkor azt a magánfél viseli. Ezért itt is érvényesül az a polgári jogi szabály, hogy az eljárás költségeit a peresztes fél köteles viselni. A megítélt polgári jogi igény után a terhelt illeték lerovására is köteles.

Perújítás és polgári jogi igény

Érdemes megvizsgálni azt is, amikor a büntetőeljárásban érvényesített és érdemben elbírált polgári jogi igény kapcsán perújítást nyújtanak be. Ebből következően azon határozatot vizsgálhatjuk, amikor a büntetőügyben a bűnösség megállapítása mellett a polgári jogi igényről is érdemi döntés született. A perújítási indítványban a jogerős határozatnak a büntető igény tárgyában rendelkező részét, vagy a büntető igénnyel kapcsolatos rendelkezés mellett az azzal összefüggő polgári jogi igényre vonatkozó részét is támadni lehet, de irányulhat az újbóli elbírálás igénye kizárólag a polgári jogi igény újbóli elbírálására is.

Abban az esetben, amennyiben a perújítási indítvány szorosan kapcsolódik a bűnösség kérdéséhez, úgy a perújítási indítványt kizárólag a büntetőbíróság bírálhatja el az arra vonatkozó Be. szabályok alapján. Mivel a Be. 409. §-a szigorúan meghatározza a perújítási

³⁰ Tremmel – Fenyvesi – Herke: *A büntető eljárásjog elmélete* 114. o., BH 2003.493.

³¹ Be. kommentár 1349–1350. o.

³² Be. kommentár 1347. o.

³³ Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 62. § (1) bekezdése.

³⁴ BH 1975.410.

tást kezdeményezők körét, ebből következően a sértett nem jogosult perújítási indítvány benyújtására a büntetőbírósághoz, hanem amennyiben sérelmesnek tartja a polgári jogi igény keretében hozott határozatot, csak a más jogosult által kezdeményezett perújításban tehet indítványt a polgári jogi igény elbírálására.

Az alapügyben elbírált polgári jogi igény büntetőügyben történő újabb elbírálásához ugyanis kifejezetten erre irányuló kérelem kell, nem érvényesül a hivatalbóliság elve, a bíróság nem bírálja felül hivatalból a polgári jogi igényt a perújítási eljárásban, csak akkor, ha azt a terhelt, ügyész vagy magánfél indítványozza. Vagyis e tekintetben megjelenik a Pp.-ben érvényesülő elv, a ne ultra petitem, a kérelemhez kötöttség elve.

A Be. nem jogosítja fel a magánfelet a perújítás kezdeményezésére, de a már folyó perújítási eljárásban ő is kérheti a polgári jogi igény újbóli elbírálását. Vagyis csatlakozik ez esetben a perújításhoz. Ebből következik, hogy a terhelt, a védő, az ügyész illetve a pótmagánvádló által indítványozott perújításban, amennyiben azt elrendelik, abban az esetben is csak akkor dönthet újból a büntetőbíróság a polgári jogi igényben, ha azt kérelmezik. A polgári jogi igény újbóli elbírálása tehát járulékos jellegű.

Az új eljárásban lefolytatott bizonyítás eredményéhez képest a bíróság, ha a perújítást alaposnak találja, az alapügyben érdemben elbírált polgári jogi igényt újból elbírálja, az alapügyben hozott ítéletet, vagy az ítéletnek perújítással megtámadott részét hatályon kívül helyezi, és új ítéletet hoz, de ha a perújítási indítványt a terhelt javára terjesztették elő, úgy az ítélet hátrányára nem lehet megváltoztatni.³⁵ A bíróságnak a perújítási tárgyaláson a perújítási indítványból következő felülbírálati jogon túl terjedő revíziós jogosultsága nincs. A polgári jogi igényt érdemben eldöntő rendelkezés megváltoztatása e feltétel esetén is csupán akkor lehetséges, amennyiben a perújítás eredményeként a tényállás a polgári jogi igény jogalapját, vagy összesszerűségét érintően módosul. A magánfelet a perújítási tárgyalás határnapjáról értesíteni kell és részére az új érdemi határozatot is kézbesíteni szükséges. Perújítás elrendelése esetén a perújítási eljárás lefolytatására a bírósági eljárás általános szabályait és az elsőfokú bírósági eljárás rendelkezéseit a perújítás jellegéből folyó eltérésekkel kell alkalmazni.³⁶ Ebből következően a polgári jogi igény érdemi elbírálása esetén ismét a polgári eljárásjogi szabályok kerülnek alkalmazásra.

Az előterjesztő az indítványt mindaddig visszavonhatja, amíg a bíróság a perújítás megengedhetősége kérdésében határozatot nem hozott, tehát amennyiben a perújítási indítvány alapossága folytán a perújítási

tás elrendelésére kerül, a perújítási indítvány már nem vonható vissza.

Külön kell szólni a védő szerepköréről a perújítási eljárásban. A védőt megilleti az a jog, hogy saját jogán perújítási indítványt nyújtson be, ennek csak az a törvényi korlátozása, hogy ezt akkor nem teheti meg, amennyiben azt a terhelt megtiltotta. Ezenkívül megilleti a védői funkcióból eredő képviseleti jog is, az, hogy a terhelt képviselőjeként eljárjon akkor, amikor a terhelt nyújtja be a perújítási indítványt. Ebből következően lehetséges, hogy a védő által saját jogán kezdeményezett perújítási eljárásban a polgári jogi igény újbóli döntésére irányuló terhelti, magánféli kérelem kerül benyújtásra.

Más eljárási keretek között folytatható le a perújítás, ha kizárólag a határozatnak a polgári jogi igényre vonatkozó része ellen irányul. Egyedül a polgári jogi igény kérdésében ugyanis perújításnak csak a polgári bíróság előtt lehet helye, az arra meghatározott okok alapján és eljárás szerint: ebben az eljárásban a büntetőbíróság ítéletének azt a részét, amely a polgári jogi igényre vonatkozik, az eljáró bíróság vagy más hatóság ugyanúgy teszi újabb elbírálás tárgyává, mintha azt előtte lefolytatott alapügyben hozta volna.³⁷ Az ilyen perújítási indítványt a Pp. alapján vizsgálja meg és bírálja el a polgári bíróság. A perújításra ilyenkor a polgári perrendtartásban meghatározott feltételek irányadók.³⁸ A Pp. alapján azonban a perújítási kérelem előterjesztésének határideje szabályozott, a megtámadott ítélet jogerőre emelkedésétől, illetve a perújítási okról való tudomásszerzéstől számított 6 hónapon belül, de legfeljebb a jogerőre emelkedéstől számított 5 év elteltéig lehet helye.

Bővül a perújítási indítványt előterjesztők köre: terhelt, ügyész, illetve fontos, hogy a magánfél is előterjeszthet ilyen irányú perújítási kérelmet³⁹ a polgári bíróság előtt. Ha a magánfél indítja, a büntetőügy terheltje lesz a per alperese. A polgári peres eljárásban – ha törvény másként nem rendelkezik – az eljárás tárgyának az eljárás megindításakor fennálló értéke, jogorvoslati eljárásban pedig a vitássá tett követelés vagy követelésrész értéke az illeték alapja, azonban itt is érvényesül a tárgyi illetékmentesség.⁴⁰ A felperes a keresetétől a per érdemi tárgyalása előtt az alperes hozzájárulása nélkül is elállhat, de az érdemi tárgyalás megkezdését követően csak akkor, ha az elálláshoz az alperes hozzájárult. Amennyiben nem nyilatkozik, a pert a bíróság megszünteti.⁴¹

A védő szerepköre annyiban más, mint a büntető-eljárásban, hogy a büntetőítélettel kapcsolatos polgári jogi igény kérdésében perújítást saját jogán nem nyújthat be, azonban képviselőként részt vehet a polgári

³⁷ Horváth János – Nagy Emil: *A polgári jogi igény érvényesítése a büntetőeljárásban* (Ügyészi Kiskönyvtár, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1963. 85–86. o.

³⁸ Pp. 260. § – 269. §

³⁹ Király: *i. m.* 569. o.

⁴⁰ Az illetékekről szóló törvény 39. § (1) bekezdése

⁴¹ KGD 2001.319.

³⁵ Büntetőeljárás jog II. – Podor Tibor, Székely Ákos, Vaskuti András – jogi szakvizsga kézikönyvek, Novissima Kiadó, 2011., 193–194. o.

³⁶ Be. 414. § (3) bekezdés.

perben, meghatalmazás alapján mind a terhelt, mind a magánfél által kezdeményezett perújításban eljárhat.

Ha a bíróság a perújítási kérelmet megengedhetőnek találta és a pert újra tárgyalta, a tárgyalás eredményéhez képest az alábbi döntéseket hozhatja:

a) Ítélettel

- a megtámadott ítéletet hatályában fenntartja, mert a perújítási kérelem érdemben alaptalan volt. Ez esetben akként rendelkezik, hogy a büntetőbíróság ítéletének polgári jogi igény kérdésében való döntését fenntartja;
- a megtámadott ítéletet részben, vagy egészben hatályon kívül helyezi és új ítéletet hoz (mert a perújítási kérelem érdemben alapos volt). A marasztalás összegét módosítja. Ez esetben a büntetőbíróság perköltségviselésére és az illetékre vonatkozó döntését is módosítani kell.

b) Végzéssel

- a megtámadott ítéletet, illetve ítéleti hatályú döntéseket hatályon kívül helyezi és a pert megszünteti, illetve az áttételről dönt (ha már ezt a bíróságnak az alapeljárásban meg kellett volna tennie);
- a pert megszünteti (az alapügyben hozott döntést nem érintve, ha a perújítási eljárás vonatkozásában permegszüntetési ok áll fenn).⁴²

Kérdésként merülhet fel annak vizsgálata, hogy mi történik akkor, ha a marasztalás összege nagyobb lesz, mint a büntetőbíróság által megítélt összeg, és ez kihat a büntető minősítésre. Mivel a polgári bíróság a büntető ítéletnek a bűnösségre vonatkozó részét nem bírálhatja felül, így esetlegesen a terhelt terhére a büntetőbíróság előtt az ügyész vagy a pótmagánvádló perújítást indítványozhat. Az új polgári perrendtartás koncepciója szerint fenntartandó a perújítás jelenlegi formája és a rá vonatkozó szabályozás.⁴³

Ha a büntetőügyben hozott alapítéletnek a polgári jogi igényt érdemben elbíráló rendelkezését támadó perújítási kérelem alaposnak látszik, nem a büntetőbíróság, hanem a polgári perben eljáró bíróság, vagy az igény eldöntésére hatáskörrel bíró más hatóság dönt a perújítás megengedhetősége kérdésében.⁴⁴

Szintén a polgári bíróság dönt az egyéb érdekelt vagy onkolobzásra kötelezéssel összefüggő tulajdoni igényéről is. Az, akinek a jogára vagy jogos érdekére a büntetőeljárásban hozott határozat közvetlen hatással lehet, az őt érintő körben indítványokat és észrevételeket tehet, a határozat reá vonatkozó rendelkezése ellen jogorvoslással élhet.⁴⁵ Egyéb érdekeltként vesz részt a büntetőeljárásban a terheltként felelősségre nem vont az a természetes vagy jogi személy, aki bűncselekményből eredő vagy bűncselekmény elkövetése során, avagy ezzel összefüggésben szerzett vagyonnal gazdagodott, s emiatt vele szemben vagy onkolobzást

lehet elrendelni. Ez esetben az ítélet jogerőre emelkedését követően a tulajdonjogi igényét egyéb törvényes úton, polgári perben érvényesítheti.⁴⁶

Összegzés

Botos Gábor meglátása szerint „mind a mai napig tart az idegenkedés a polgári jogi igény megítéléstől a büntetőbírák részéről. Lehet, hogy régen az ok valóban kényelemszeretet volt, ma azonban már más okai vannak. Egyrészt a büntető bírák túlterheltsége, másrészt az, hogy a polgári jogi igények nincsenek részletesen kidolgozva, összhangban a sértetti értékjelöléssel és valós forgalmi értékkel, jó és használható szakvéleményekkel alátámasztva⁴⁷. Hasonló álláspontot fogalmazott meg Tar Ágnes is, szerinte a bíróságok vonakodnak dönteni a polgári jogi igényről. Rámutatott arra, hogy Franciaországban, ahol jól működik a sértett kártérítési igény érvényesítése a büntetőperben, az lehet az oka, hogy nagyobb az átjárhatóság a büntető és polgári ügyszak között, és „egy bíró életében valószínűleg mindkét ügyszakban fog tárgyalni.”⁴⁸ Álláspontom szerint a törvényi szabályozás kötelező esete miatt⁴⁹ ma már ez nem jelenik meg ilyen élesen, de kétségtelen, hogy fennáll az ilyen „idegenkedés” a más jogterületre való átjárás miatt.

Megállapítható, hogy civilisztikai ügyszakban igen kevés a másodfokú bíróság elé kerülő perújítási ügy, és a polgári bíróságokhoz elvélve érkezik büntetőügyben elbírált polgári jogi igénnyel kapcsolatos perújítási ügy. Ha ennek okait vizsgáljuk, az alábbiakra következtethetünk:

- A sértettek nagy része a bűncselekménnyel okozott polgári jogi igényét, amennyiben nem sikerül az elkövetővel egyezsége jutni, úgy polgári bíróságnál érvényesíti.
- Amennyiben a büntetőbíróság előtt érvényesíti, és ez a bíróság a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasítja, akkor értelemszerűen nem is tehet mást, mint csak a polgári bíróság előtt indít ez ügyben eljárást, amely nem perújítás lesz.
- Ha büntetőbíróság előtt perújítás indul, nem feltétlenül jelenti, hogy a magánfél sérelmesnek tartva a polgári jogi igény kérdésében történő döntést is, fellép.
- A sértett egyezséget is köthet a polgári jogi igény kérdésében, s ez esetben erre nézve nem kerül sor bírósági döntés meghozatalára.

A büntető ügyszakban relatíve igen magas számú perújítással találkozhatunk, amelyből következik, hogy egy állandó számú terhelti réteg által folyamato-

⁴⁶ BH 2013.38.

⁴⁷ Botos: *i. m.* 43. o.

⁴⁸ Tar Ágnes: *A kár helyreállítás jelene és jövője a magyar büntetőeljárásban*, Debreceni Jogi Műhely, letöltve: 2015. 10. 12., http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2006/a_karhelyreallitas_jelene_es_jovoj_e_a_magyar_buntetoeljarasban/

⁴⁹ Be. 335. § (2) bekezdés

⁴² Pp. 268. §

⁴³ A Kormány 2015. január hó 14. napján megtartott ülésén elfogadott Koncepció

⁴⁴ BH 1985.97.

⁴⁵ Be. 55. § (1) bekezdés

san igénybevett jogorvoslati eszköz a perújítás. Ezekben az ügyekben a perújítás a büntetőjogi főkérdéshez kapcsolódóan történik, s amennyiben a terhelt sérelmesnek tartja a polgári jogi igény kérdésében való döntést, valószínűsíthetően a bűnösség kérdésében való döntést is vitatja. Bár ettől eltérő eset is előfordul, így egy konkrét ügyben a terhelt bűnösségét megállapították, a polgári jogi igényt elbírálták és kötelezték a magánfél részére kártérítés megfizetésére. A terhelt a mellékbüntetés valamint a polgári jogi igény miatt nyújtott be perújítást a büntetőbírósághoz, amely az elrendelt perújítást követően is elutasításra került.⁵⁰

⁵⁰ Debreceni Ítéltábla Bkf.I.26/2005.

A büntetőeljárásban a polgári jogi igény érvényesítése szorosan kapcsolódik a polgári jog területéhez, szabályai alkalmazásához, a perújítás pedig mennyire összetett jogintézmény. A Be. perújításra vonatkozó szabályai közül csupán egy bekezdés vonatkozik a polgári jogi igény tekintetében történő perújításra, mégis olyan sok kapcsolódási pontot érint a két jogterület, nevezetesen a polgári eljárásjog és a büntetőeljárás jog, hogy a szabályok törvényes, pontos alkalmazása igen nagy felkészültséget, jogismeretet igényel. Különösen igaz ez azért is, mert ritkán találkozunk vele, nincs sok támpontot adó közzétett büntető bírósági döntés. ■

BÜNTETŐ ELJÁRÁSJOG

Második, aktualizált kiadás

SZERZŐK:

Belovics Ervin, Tóth Mihály

A nagy sikerű Büntető eljárásjog könyv előző kiadásának megjelenése óta két év telt el. Ez idő alatt a Be. több alkalommal is módosult, így szükségessé vált többek között az új Bvtv. és az új Ptk. hatályba lépéséből adódó változások átvezetése. Emellett az anyagi jogi szabályozás egyes újdonságai – bizonyos súlyos pénzügyi visszaélések, a megelőző pártfogás új rendszere, valamint a határzár kapcsán – is hatással voltak a büntető eljárásjogra. A szerzők igyekeztek továbbá azokra a koncepcionális kérdésekre is röviden kitérni, amelyek az új büntető eljárásjogi kódex előkészítése során máris körvonalazódni látszanak, így a könyv reményeik szerint a következő években is jól tükrözi majd a büntetőeljárás elméletének és gyakorlatának aktuális helyzetét.

A mű szerkezete nem változott, a szerzők továbbra is a törvény szövegét csak az általuk szükségesnek tartott helyeken és részletességgel idézve, a bírói gyakorlat legfontosabb eredményeire koncentrálnak törekedve egy jól áttekinthető, a lényegét kiemelő és a törvény értelmezését elősegítő olyan szakkönyv létrehozására, melyet a joghallgatókon kívül a büntető igazságszolgáltatás valamennyi területén dolgozó szakemberek is haszonnal forgathatnak.

Ára: 7900 Ft

**A kézirat lezárva:
2015. november 1.**

WEBES VÁSÁRLÁS
-5%